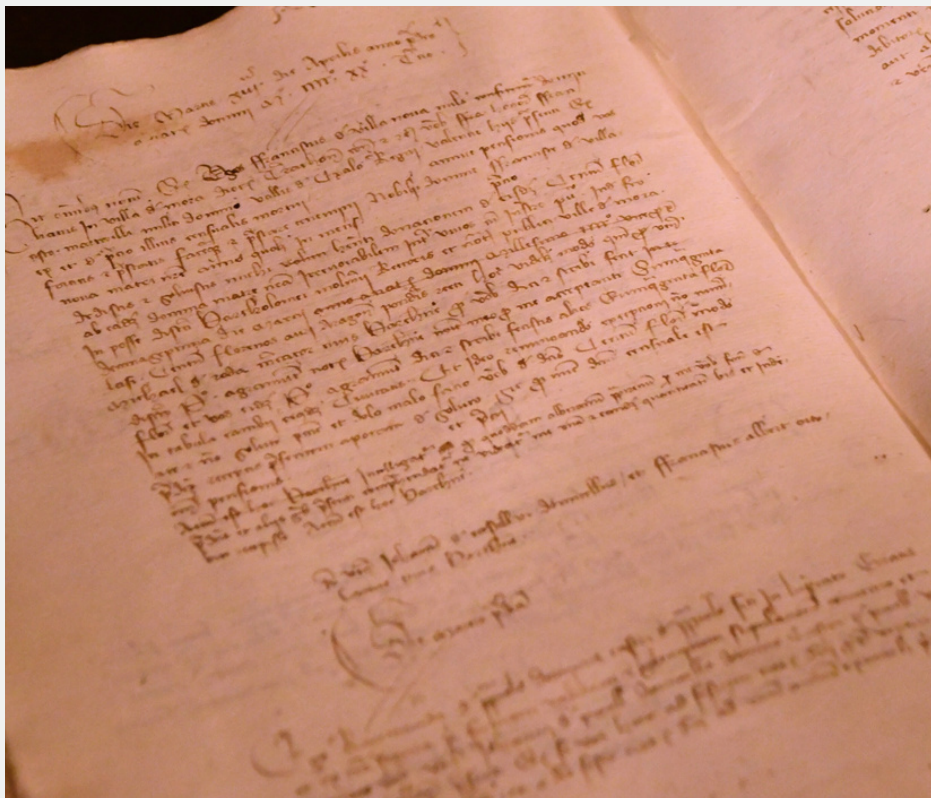

ÈPOCA ATORGADA PEL CAVALLER DE MÓRA D'EBRE FRANCESC DE VILANOVA AL CAVALLER VALENCIÀ FRANCESC MARTORELL, SENYOR DE LA VALL DE XALÓ

Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, Ferrer Verdaguer, Manual, 1421, desembre, 30 – 1423, desembre, 18, f. 88v. (AHPB, 146/1; f. 88v).

El dimarts 13 d'abril de 1423 el cavaller de Móra d'Ebre Francesc de Vilanova atorgava l'època, autoritzada pel notari de Barcelona Ferrer Verdaguer.

EL DOCUMENT

El dimarts 13 d'abril de 1423 el cavaller de Móra d'Ebre Francesc de Vilanova atorgava l'època, autoritzada pel notari de Barcelona Ferrer Verdaguer, on reconeixia que el també cavaller Francesc Martorell, senyor de la Vall de Xaló, al Regne de València, li havia pagat 100 florins d'or en concepte de lluïció d'un censal mort.

El pagament de la lluïció es portà a terme en dos terminis. En primer lloc, 50 lliures foren pagades per Miquel de Roda, mercader i ciutadà de Barcelona, a Francesc de Vilanova en nom de Francesc Martorell. En segon lloc, les restants 50 lliures foren dipositades en nom del dit Francesc Martorell, per Pere Agramunt, a la Taula de Canvi de Barcelona. Els testimonis del present instrument foren en Joan de Castellví, donzell, i Francesc Albert, hortolà i ciutadà de Barcelona.

Aquest és l'últim Document del Mes que presentem el present any 2023. Es tracta d'un instrument notarial relativament curt, vint-i-tres línies, que posà fi al procés de lluïció d'un censal permet, alhora, tractar múltiples aspectes.

Una època és el document públic o privat en què el creditor declara haver rebut del deutor la quantitat deguda.

La lluïció «és l'acte jurídic de reduir o redimir un cens o una altra obligació de caràcter real».

TERMINOLOGIA

Una època és el document públic o privat en què el creditor declara haver rebut del deutor la quantitat deguda.

Pel que fa als dos conceptes principals, per una banda, un censal mort «és l'obligació redimible de pagar una pensió anual a una persona i als seus successors en virtut d'un capital rebut per aquell qui la contreu».

Per altra banda, la lluïció d'aquell «és l'acte jurídic de reduir o redimir un cens o una altra obligació de caràcter real».

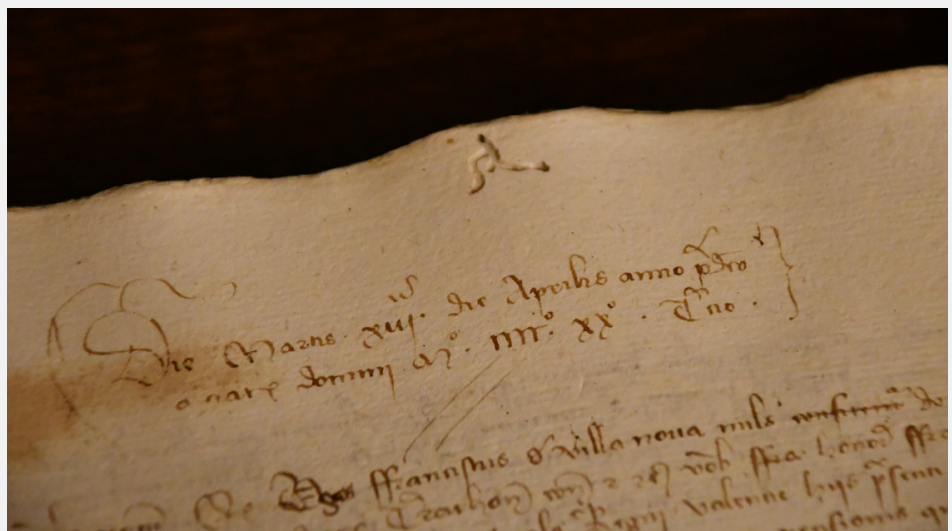
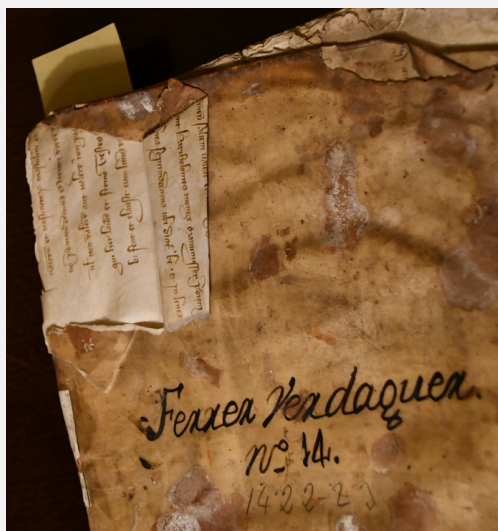
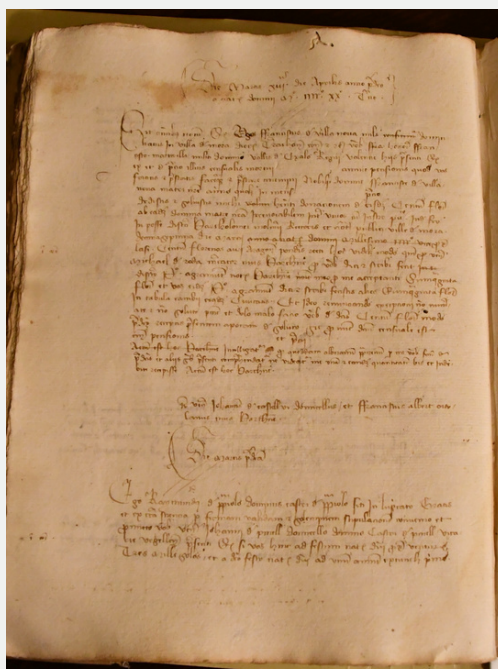
LA SEQÜÈNCIA DOCUMENTAL

Aquesta època és l'última baula de la seqüència que s'inicia amb la creació d'un censal mort. Aquest fou comprat per Francesc Martorell, en una data que no coneixem, a través d'un instrument notarial, el notari autoritzant del qual tampoc se cita. Podria ser que seguís una època, com és en aquest cas, a l'instrument de compra si el pagament del preu del censal es va realitzar seguidament.

Posteriorment, Francesca va fer donació inter vivos del censal al seu fill Francesc. D'aquest acte sí que dona referència l'època. Fou amb un instrument atorgat per Francesca davant de Bartomeu Moliner, rector i notari públic de Móra d'Ebre, el 17 de març de l'any 1423. Aquesta dada sí que és consignada perquè és rellevant per formalitzar la condició d'interessat de Francesc de Vilanova en aquest contracte jurídic.

De fet, en l'època trobem espais en blanc on s'hauria d'haver consignat la quantia de la pensió, probablement perquè el document de creació del censal, la venda d'aquest, no estava disponible. Un condicionant que no comprometia la completesa de l'època perquè era una dada no rellevant pel que fa a l'acte jurídic de lluïció del censal.

Així doncs, en el present document d'època trobem referenciada tota la seqüència bàsica de la creació d'un censal mort, la seva venda, el seu traspàs i finalment la seva cancel·lació.

LA GLOBALITAT DE LA DOCUMENTACIÓ NOTARIAL

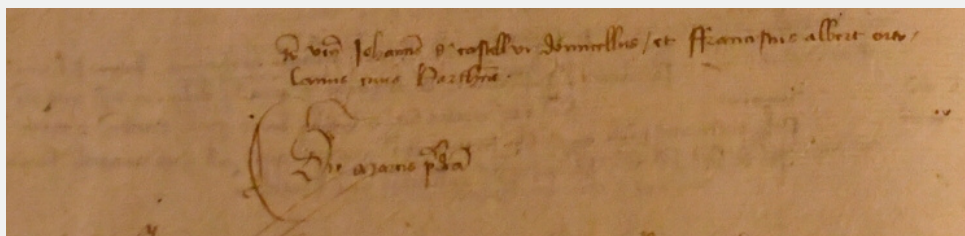
L'època, alhora, aporta diverses perspectives. Per començar, és un instrument autoritzat a Barcelona per un notari barceloní que permet tenir constància d'un negoci jurídic anterior, entre una dona noble, molt probablement resident de forma més o menys continuada a Móra d'Ebre, i un noble valencià. L'època no aporta dades del lloc i data de creació del censal, però sí que dona notícia de l'instrument de donació inter vivos que atorgà Francesca a favor del seu fill Francesc de Vilanova, que fou autoritzada, com s'ha dit, a Móra d'Ebre, un mes abans d'aquesta època.

Per altra banda, aquest document, que en essència és una confirmació de pagament, també aporta dades de personatges que tingueren una significació específica en el seu moment històric. En el cas de l'atorgant de l'època, Francesc de Vilanova fou conseller i majordom del rei Alfons IV el Magnànim. Es casà amb Elionor de Prades i de Cabrera, germana de la reina Margarida, segona muller del rei Martí I l'Humà, l'últim monarca de la Casa de Barcelona. Per tant, enllaçà amb una de les principals cases aristocràtiques de la Catalunya dels segles XIV-XV. Pel que fa a Francesc Martorell fou un noble valencià, pare de l'autor del Tirant lo Blanch, participà en les campanyes italianes d'Alfons IV.

Tanmateix, la referència documental tractada està interrelacionada amb una multiplicitat d'altres documents continguts en la mateixa unitat documental que tracten sobre aspectes diversos de diferents membres del llinatge dels Prades, comtes de les Muntanyes de Prades i senyors de la Baronia d'Entença. D'aquest llinatge en formava part l'atorgant del de l'època, en Francesc de Vilanova pel seu matrimoni amb Elionor de Prades. El notari Ferrer Verdaguer, productor d'aquesta unitat documental, va tenir una relació intensa amb el llinatge dels Prades.

I per destacar un últim aspecte, aquesta època és també una mostra de com circulava el crèdit a través de censals, censals morts i violaris. Una qüestió econòmica que generà tot un debat sobre la licitud moral d'aquesta activitat. Una realitat, la del préstec personal, que no només es donà en l'àmbit privat, sinó que també es va donar en l'àmbit de les institucions públiques, a tots els nivells, des de la monarquia als municipis, passant per la Diputació del General.

Així doncs, ens trobem amb un document, que malgrat la seva extensió reduïda, aporta dades sobre una multiplicitat de qüestions.

PER CONÈIXER MÉS

Hernando Delgado, Josep, «El Contracte de venda de rendes perpètuas i vitalícies (censals morts i violaris), personals i redimibles (amb carta de gràcia). El tractat d'autor anònim "Pulchiores allegationes super contractibus censualium" (Segle XIV). Edició i estudi del text». *Arxiu de textos catalans antics*, 1992, Núm. 11, p. 137-179, <https://raco.cat/index.php/ArxiuTextos/article/view/235565>

Jucosa Bonet, Eduard, Jordà Fernández, Antoni, eds.), *Margarida de Prades: Regnat breu, vida intensa*, Tarragona: Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili, Edicions de la Universitat de Barcelona, 2022.

Rubio, Daniel, «El Crèdit a llarg termini a Barcelona a la segona meitat del segle XIV: els censals morts i els violaris». *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, 2003, Vol. 14, p. 159-178, <https://raco.cat/index.php/ButlletiSCEH/article/view/148898>.

